

GRÓF DESSEWFFY AURÉL POLITIKAI HITVALLÁSA

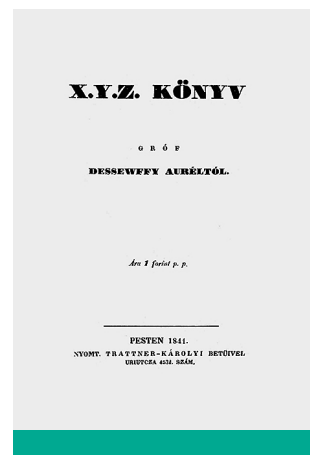
Az ifjúkonzervatív gróf Dessewffy Aurél (1808–1842), e tragikusan fiatalon elhunyt reformkori politikus, a „fontolva haladók” vezetője volt, és bár már nem érthette meg, de Magyarország első pártja, az 1846-ban megalakult Konzervatív Párt mindenestül az ő eszméi örökösének tekinthető. A Magyar Tudományos Akadémia levelező és a Kisfaludy Társaság alapító tagja, főrend, aki először az 1839–40-es rendi gyűlésen lépett föl. Az általa szerkesztett *Világ* című lapba írott cikkeiből 1841-ben megjelent kötete, az *X. Y. Z. könyv* közölte *Nyilatkozat és igazolás* címmel ellátott írását, melyben a Kossuth-féle *Pesti Hírlappal* polemizált. Ebben a cikkében a hazafias reformszándék és a nagybirtok stabilizáló szerepének igénye egyaránt megjelent, a kor sok vitát generáló vármegyei kérdésével együtt. A szövegben számos bekezdés akad, amelyek elvi szinten is megvilágítják álláspontját, és tartalmazzák politikai *ars poeticáját*. Ezeket a részeket közöljük, a 153–156., a 163–164. és a 169–171. oldalakról. A szöveget kissé modernizáltuk, a jegyzetek és minden jelzett betoldás a szerkesztőé. (A szerk.)

FONTOLVA HALADÁS

Magyar honunk sem nem egyetlen, sem nem első ország Európában, mely a múlt századok elavult formáiból kivergődni s az idő s körülmények kellékeivel magát összhangzásba tenni törekvők. Az átalakulásnak e processzusán földrészünk több országa már átment.

Ott áll előttünk két nagy birodalom, mindkettőben megtörtént az átalakulás külön módon s külön eredményekkel. Az egyikben, keresztül minden reformon, híven megőrződé a nemzeti bölcsesség, igazgató fölv gyanánt, a fekvő birtok szentségét s befolyását (melynek semmi köze a pénzarisztokráciához), s ezen elv mellett, azon ország a polgári szabadság s anyagi jólét, hatalom s dicsőség hallatlan fokára emelkedett. Külviszonyait nagyszerű tradíciók után nagyszerűen viszi, a világnak külön részeiben több emberen uralkodik, mint a régi Róma; szerencsésen át él megrázó kríziseket, folyton s biztosan gyarapodik, s a bámuló emberiségnek a rend és szabadság szövetségét lélekemelő látványban mutatja. A súlyerő (*Schwerkraft*), mely ezen országban a mozgony egyes részeinek minden oszcillációi után, az egyensúlyt mindig ismét helyreállítja, s a mérleget a kényuraság s demokrácia felé billenéstől egyaránt megóvjá, nem egyéb, mint a fekvő birtoknak túlnyomó befolyása.

A másik országban a véres forradalom éppen ezen elvet forgatta fel; felforgatta úgy, hogy a vele összekötött megtartó befolyást többé hosszas törekvések után sem állíthatni helyre. És ezen ország egyik krízisből másikba esik, egyik túlságot másikkal cserél fel, és aratott legyen bármennyi dicsőséget a harcok, tudományok s művészetek mezején, nyugpontját a rend és szabadság közt megtalálni nem tudja; mert hibázik a szükséges súlyerő s szüntelen küzdelemben, belharcokban vonaglik. A rejtély megfejtése főleg a nagybirtok nemlétezésében

gróf Dessewffy Aurél:
X. Y. Z. könyv (1841)

Ifjú konzervatív –

Gróf Dessewffy Aurél (1808–1842)
korabeli ábrázolása

s az ahhoz kapcsolódó befolyások hiányában fekszik, nem talán a matematikusok és Nagy Károly vélekedése szerint,¹ de bátran merem mondani, a kanális két oldalán lakó minden státuseMBER meggyőződése szerint pártkülönbség nélkül.

Megtörtént tehát már, és pedig nagyban történt meg az experimentum a modor iránt, melyben az úgynevezett átalakulásoknak történniük lehet és kell. Rám nézve legalább eldöntő a kettős experimentum; én a lényeknél okosabb lenni nem tudok, és más kárán szeretek okulni. Politikai hitvallásommá vált tehát, hogy az alkotmányos monarchiának szilárd alapja, le és felfelé, csak ott van, hol a birtok sértetlen marad, hol a birtok befolyása képezi a szükséges mozgókerek és értelmi elemek közt az elhatározó súlyerőt: meggyőződtem, hogy a *monarchie entourée d'institutions republicaines* (respublikai intézményekkel körzött monarchia), kivált alkotmányos népnél, nevetséges kiméra, s hogy az átalakulás csak úgy ad üdvös sikert, ha ama szellembe nem ütközik s ez elvet fel nem forgatja. Ezen súlyerő, miképp a tapasztalás mutatja, nemcsak nem ellene, sőt keze az értelmi kifejlésnek s polgári szabadságnak, tranzigál minden haladással, de született ellensége minden anyagi s erkölcsi erőszaknak. Mikor ez mutatkozik, elektrikus ütés fut végig idegein, apátiájából felébred, s a vezérséget, mellyel nyugodt időkben féltékenységgel lát más kezekben,

¹ Nagy Károly (1797–1868) a reformkor nagy természettudósa, sőt polihisztorja volt. Csillagász, matematikus, tankönyvíró.

magához visszaveszi, míg a megrohanok visszautasítva s a normális állapot helyreállítva nincs. A birtok ezen sajátságai teszik azt a rend főkezességül a polgári társaságban, s annak minden más elv felett biztosító jellemet adnak.

Ezen igazságokat Magyarországra is alkalmazván, ügyeinket nevezetes fordulási ponton látom. Mert mit kell látnom? – látom a birtokosokat hajlandóknak: hallgatni a méltányosság szavára; látom késznek: anyagilag segíteni a népen s erkölcsileg emelni, egy politikailag még éretlen s önérdekeivel ismeretlen tömeget. Más részről látok másokat a kiváltságos osztályból, de birtok nélkül, kik a birtokosok s a nép közé állnak, az örökjog mellett szavokat emelik, s nem közbenjárólag, de parancsolva, s néha fenyegetve akarják kicsikarni a birtokosoktól azt, mire a hajlandóság már tettekben mutatkozott. S ez egyének nem csupán az adózó népnek kedvező engedményekre terjesztik újításait, de más tekintetben nyugtalanító lépéseket is intéznek a birtokosok ellen. Vizsgálva e felekezet alkotórészeit, látom, hogy kevés veszteni, sok nyernivalója van; látom, hogy fellépése, hangulata, indítványai a birtokosokat, és pedig méltán, nyugtalanítja; és tovább vizsgálva megyeink állását és elemeit, meggyőződöm, hogy ezen félelem nem alaptalan, hogy ezen reakció természetes, s hogy mindaddig, míg az adózó nép részére követelt engedményeket azok sürgetik egy kézzel, kik a másikkal a birtok befolyása ellen dolgoznak, a birtokos rész nyugtalansága megszüntetve nem leend.

**eltalálni a túlzás
és a hátralépés közt
a középutat**

ALKOTMÁNYOS KÖZÉPÚT

Azok, kikhez szólék, azok, kiknek azt mondtam: timagatok s hazátok érdeke, e haza kifejtésének s haladásának java követeli tőletek, hogy a vezéri szerep az átalakulás epochájában ne maradjon azoknál, kik azt sokáig bitorlották: *expurgiscimini aliquando, et capessite rempublicam*;² vegyétek kezeitekbe a dolgok kormányát: nem elakasztani a haladást, de eltávolítani magatoktól minden erőltetés s eltalálni a túlzás és hátralépés közt a középutat; mikor, mondom, így szóltam, e szavaim meg fognak értetni e hazában.

Érteti fogják polgártársaim azt is, hogy mikor én gróf Széchenyi István és Deák Ferenc tisztelt neveiket idéztem – e férfiak neveit, kiktől véleményben oly sokszor különböztem s fogok is valószínűen különbözni – korántsem nézeteimet hátuk mögé dugni, hanem csak annyit akartam mondani, hogy őket opposzió dolgában az alkotmányos opposzió mezején, haladásunk dolgában az alkotmány formáihoz kötött haladás terein látom, oly tereken tehát, melyeken velük közremunkálni kész vagyok, míg más részről a *Pesti Hírlap* pártjától e tulajdonokat megtagadtam. És eljő az idő, mikor ama különböző árnyéklatoknak minden férfijai kezét fognak a radikálisok ellen éppen úgy, mint Angliában, ámbár ezt a *Pesti Hírlap* szerkesztője [ti. Kossuth Lajos] – újságíró léte csudálatos naivsággal – ignorálni látszik, lord Stanley és lord John Russell számos év óta mindig együtt szavaznak, s ezentúl is bizonyosan együtt szavazandnak, valahányszor radikál-indítványok fordulnak elő.³ És nemcsak nem szándékom megosztani a táborn, melynek a *Pesti Hírlap* vezére; sőt azt óhajtom, hogy

gróf Dessewffy Aurél munkái

Néhány szó a Hitel, Taglatat és Világ ügyében. Kassa, 1832.

A magyar nyelv és előkelőink nevelési rendszere = Budapesti Árvízkönyv. III. kötet, szerk. báró Eötvös József, Pest, 1839.

X. Y. Z. könyv. Pest, 1841.

A magyar nyelv és ellenzői [töredék] = gróf Széchenyi István: Üdvölköde. Pest, 1843.

Néhány nevezetesebb darab gr. D. A.-nak hátrahagyott eredeti magyar munkáiból és országgyűlési beszédeiből. összeszedte gróf Dessewffy Emil, Pest, 1843.

Előkelőink nevelési rendszere – Alapmondatok = Koszorú gróf Dessewffy Aurél emlékének. Pest, 1857.

Gróf Dessewffy Aurél összes művei. I-V. kötet, sajtó alá rend. Ferenczy József, Bp. 1887.

2 Sallustius római történetíró *De Catilinae coniuratione* című művéből származó kifejezés, jelentése: ébredj fel egy napon, és vedd birtokba a köztársaságot.

3 Az előbbi, Edward George Geoffrey Smith-Stanley, Derby 14. earlje 1822 és 1852 között konzervatív politikus, majd miniszter, aztán három alkalommal is az Egyesült Királyság miniszterelnöke (1852, 1858–59, 1866–68) volt; az utóbbi, John Russell pedig 1813 és 1830 között liberális whig politikus, majd miniszter, a későbbiekben miniszterelnök (1846–52, 1865–66).

annak egyes részei mennél jobban összeforranak, hogy így azok, kik ellenkező elveknek bódulnak, óvhasanak minden lehető eszme-zavartól; és hogy világosan kitűnjék a *Pesti Hírlap* pártja, s az alkotmányos opposzició közti határvonal. Már Napóleon elmondotta: „Semmi sem ad annyi bátorságot, semmi nem világosítja fel úgy az eszméket, mint ha az ellenség terveit s helyzetét jól ismerjük.”

Nem szabad senkire irányokat tolni, melyek nem övéi: de aki a pártharcok mezején a szóknak hisz és nem az összefüggő cselekvések szellemét látja, a frázisokat tényeknek veszi, a tényeket nem méltányolja; aki nem tudja, hogy fennszóval alkotmányrontást párt hirdetni soha nem fog, ki azt hiszi, hogy behunyt szemmel legbiztosabb járni a világon, az menjen, álljon be minél előbb szárazdajkának, de a közdolgoknak hagyjon békét, mert különben egy szép reggel azt fogja észrevenni, hogy kezét-lábát megkötözték.

HATHATÓS KORMÁNYZÁS

Egyébiránt mindezen álokoskodás alatt egy még gyökeresebb tévedés fekszik. A kormányról nem tehetni föl, hogy nem tudja a kérdéses pártnak igazi jellemét, cselekvését, eljárását. Ez azonban korántsem elegendő ok a bizalom megbomlására, mert egy alkotmányos ország kormányának tudnia kell, hogy a szabad vélekedések mezején mindenféle pártnak kell és lehet lenni. Nem is akadhat fel ezen; csak akkor csökkenne a bizodalom, ha ezen párt egyed-árusságának magát a nemzetet alá vetné. És valóban, amely mértékben növekednék ezen párt hatalma, ugyanazon arányban fogna a kormány bizodalma alászállni a nemzethez, és fordítva: azon arányban növekedni a bizodalom, melyben e párt ereje alábbszálland.

Ezen utolsó eredményt pedig semmi sem mozdítja elő, mint világos többszöri elmondása annak, hogy e párt mit csinál, mit akar, hova viszen? Mióta ezen párt egyes emberei a sajtósági jog megtámadását indítványozzák anélkül, hogy a főnökök szükségesnek tartanak az ünnepélyes ellentmondást, mióta világosan törvényhozói körbe tartozó kérdéseket megyeileg tettleg kettévág, átlépett meggyőződése szerint a rubikonon, áthágta a határt, melyet az alkotmányos opposziciónak áthágnia nem szabad, s kötelessége minden hazafinak ezt minél többször és minél hangosabban kimondani.

Ismerem az állás töviseit, miknek kitéve vagyok, midőn az itt kimondott nézetek orgánává tettem magamat. Jobbrul a balrul, mögöttem s előtttem hallok zúgni a szörnyű szót, hogy „kormányember” vagyok. Vagyok pedig kormány embere a szónak azon értelmében, hogy kárhozzatok minden működést, minden elvet, melyek törvényes és hathatós kormányzást lehetetlenítenek; mert meggyőződése szerint hathatós és nem nominális kormányra van szüksége a nemzetnek, hogy boldoguljanak, státusemberekre és nem prókátorokra, hogy nagyok és erősek legyenek. De mindennek előtt és felett magyar vagyok, fia ezen szeretett hazának; minden egyébnél fontosabb előtte ezen országnak boldogsága és érdekeinek, nemzetiség s alkotmány alapján kifejlése. Hitem az, hogy minden, mi ezen országban jobb kormányzati rendszer érdekében még szükséges, a természetes úton el fog éretni: részint az anyagi érdekek kifejlése által, mely érezhetőbbekké teendi a helyhatósági visszaéléseket, s egy magasabb ellenőrség

szükségeit, részint az értelmesség előmenetelétől, mert hiszen nem lehetséges, hogy a magyar vállakon álló egészséges fők előbb-utóbb túl ne adjanak amaz, egész Európából kicsapott tévtanokon, mik most a bölcsesség kulminációja gyanánt üdvözlöttnak. Ezen úton reményelem én azon fentebb érintett eredményt, mely majd egy jobb korban párosulni fog a haladás, kifejlés és józan szabadság nemével. ■

**a nemzetnek
hathatós kormányra
van szüksége**